

TIDSSKRIFT FOR SPROG-
OG KULTURPÆDAGOGIK

nummer 65 · december 2017

Literacy

»Kritisk medie-literacy, multiliteracies
og digitalt design bliver et samlingssted
for et nyt medborgerrum.«

Allan Luke & Julian Sefton-Green

AARHUS UNIVERSITETSFORLAG

SPROGforum

TIDSSKRIFT FOR SPROG- OG KULTURPÆDAGOGIK

nummer 65 · december 2017

PIA QUIST

Kronik: »Det har ikke noget med dansk at gøre«
– lidt om ekspertens rolle i medieomtaler af multi-
etnisk ungdomstil 8

LISE IVERSEN KULBRANDSTAD

Fra lesing til literacy – et perspektivskifte i under-
visning og forskning 12

LINE MØLLER DAUGAARD

På vej mod kritisk literacy i danskundervisningen
i 4.klasse 19

ALLAN LUKE OG JULIAN SEFTON-GREEN

Til forsvar for kritisk medieliteracy
og digital etik 27

KAREN SONNE JAKOBSEN

Skriveridentitet og skrivepraktikker
i elevperspektiv 34

KRISTINE KABEL, LONE KROGSGAARD SVARSTAD
OG THORKILD HANGHØJ

Børns semiotiske erfaringer i relation til *Minecraft* 42

SØREN NØRRELUND-MADSEN OG

METTE LAUTRUP GRØNVOLD

Skriftlighed i engelsk og tysk i gymnasiets
grundforløb 49

QARIN FRANKER

Grundläggande litteracitetsundervisning
för ungdomar och vuxna 56

GUNTHER KRESS

Skrivning og læsning i nutidens verden
med multimodalitet og sociale medier 65

SØREN HATTESEN BALLE, MERETE OLSEN OG
MICHAEL SVENDSEN PEDERSEN

Åbne Sider: Børn som skabere af betydning
og mening 71

CHARLOTTE ØHRSTRØM

Åbne Sider: Lytteforståelse og lytteundervisning 78

Godt Nyt og Andet Godt Nyt 85

SPROGforum

Literacy

Sprogforum årg. 22, nummer 65, december 2017

Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik

© 2017 Aarhus Universitetsforlag og den enkelte forfatter/fotograf/tegner

Sprogforum er fra og med nr. 48 et fagfællebedømt tidsskrift.

Temareaktionen for dette nummer:

Berghóra Kristjánsdóttir (temareaktør), Anne Holmen, Lone Krogsgaard Svarstad og Bettina Brandt-Nilsson

Tidsskriftet Sprogforum redigeres af en fast redaktionsgruppe:

Karen Lund (ansv.), Berghóra Kristjánsdóttir, Karen Sonne Jakobsen, Karen Risager,

Louise Tranekjær og Lone Svarstad

– **med bidrag fra:** Sprogpædagogisk Informationscenter på AU Library,

Campus Emdrup (DPB): <http://library.au.dk/sprogpaed-infocenter/>

– og med baggrund i en bred redaktionel storgruppe:

Gülsüm Akbas, Bettina Brandt-Nilsson, Francesco Caviglia, Petra Daryai-Hansen, Birte Dahlgreen,

Susana Silvia Fernandez, Karen-Margrete Frederiksen, Annegret Friedrichsen, Annette

Søndergaard Gregersen, Anne Holmen, Karen Sonne Jakobsen, Mads Jakob Kirkebæk, Berghóra

Kristjánsdóttir, Karen Lund, Elina Maslo, Bente Meyer, Pia Zinn Ohrt, Michael Svendsen Pedersen,

Susanne Jacobsen Pérez, Ulla Prien, Karen Risager, Lilian Rohde, Anna-Vera Meidell Sigsgaard,

Lars Stenius Stæhr, Lone Svarstad, Louise Tranekjær, Peter Villads Vedel, Merete Vonsbæk og

Natasja T. Kappel Pedersen

Redaktionens adresse:

Sprogforum

DPU, Aarhus Universitet

Tuborgvej 164, Postbox 840

2400 København NV

E: sprogforum@dpu.dk

T: 8715 1796

Forlagets adresse:

Aarhus Universitetsforlag

Finlandsgade 29

8200 Aarhus N

E: unipress@au.dk

www.unipress.dk

T: 5355 0542

Design og sats: Carl-H.K. Zakrisson & Tod Alan Spoerl • E-bogsproduktion: Narayana Press

ISSN 0909-9328 • ISBN 978-87-7184-456-6

Abonnement

Sprogforum udkommer med to numre årligt.

Pris for to temanumre: 225 kr. for private abonnenter og 325 kr. for institutioner.

Abonnement kan tegnes ved henvendelse til Aarhus Universitetsforlag:

sprogforum@unipress.au.dk

Løssalg

I løssalg koster Sprogforum 140 kr. + porto per nummer.

Sprogforum kan købes på AU Library, Campus Emdrup (DPB),

og Aarhus Universitetsforlag.

På nettet

Sprogforum nr. 1-35 kan bestilles på pluk@au.dk

Artikler fra nr. 1-35 kan ses på <http://library.au.dk/betjeningssteder/campus-emdrup-dpb/infodokvelkommen/infodokogsprogforum/>

Sprogforum nr. 36-65 kan bestilles på sprogforum@unipress.au.dk

eller købes via forlagets hjemmeside www.unipress.dk. Her kan Sprogforum

nr. 36-64 også downloades gratis eller købes som e-bog.

**FAGFÆLLE-
BEDØMT**

/! henhold til ministerielle krav betyder bedømmelsen, at der fra en fagfælle på ph.d.-niveau er foretaget en skriftlig vurdering, som godtgør denne bogs videnskabelige kvalitet.

/In accordance with requirements of the Danish Ministry of Higher Education and Science, the certification means that a PhD level peer has made a written assessment justifying this book's scientific quality.

Forord

For knap ti år siden skrev Kjeld Kjertmann en artikel i *Sprogforum* hvor han diskuterede hvad *literacy* skulle hedde på dansk. Igennem sin videnskabelige løbebane havde han erfaret det paradigmeskifte fra læsning til literacy som den norske literacy-forsker Lise Kulbrandstad beskriver i sin artikel i dette nummer. Kjertmann foreslog at literacy på dansk kunne kaldes *tekstsprogskultur*. Det har ikke vundet indpas, men – som det fremgår hos Kulbrandstad – så diskuteres betegnelsen stadig. Qarin Franker fortæller at i det svenske fagmiljø refereres der til literacy som *litteracitet*. På dansk anvendes som regel *literacy*. Nationalt Videncenter for Læsning definerer literacy således: »Literacy er menneskets kompetence til at afkode, forstå og anvende tegn, som fx bogstaver, tal, diagrammer, grafer, tegning og billeder«. I *Sprogforums* redaktion har vi også diskuteret, hvad vi skulle kalde dette nummer; vi endte med at bruge den betegnelse som er mest udbredt i Danmark, *literacy*.

De mange bud på hvad betegnelsen skal være, ser vi som et symptom på, at der her er tale om et begreb med vidtrækkende betydning i hele uddannelsesverdenen, og som gennem sin historie er blevet genstand for stærke interesser og kontroverser fortolkninger. Begrebet har sit udspring i UNESCO's kampanjer i 60'erne for udbredelsen af *funktionel literacy* i tredjeverdenslande som en færdighed der bidrager til udvikling, den enkeltes såvel som samfundets. OECD-programmerne i 90'erne definerede literacy som en *nøglekompetence* for individuel uddannelsessucces og for landenes konkurrenceevne, og satte dermed literacy øverst på den uddannelsespolitiske dagsorden i disse lande (PISA). I danske uddannelsesreformer siden årtusindskiftet har opmærksomheden på literacys betydning sat sit tydelige præg, selv om betegnelsen ikke bruges. I folkeskolen først med et forstærket fokus på læsning, men i den seneste reform, *Nye fælles mål*, med et bredere fokus på både læsning og skrivning og deres betydning for faglig læring. I reformerne af gymnasieskolen er elevernes tilegnelse af skrivekompetence et helt centralt indsatsområde. Literacy er således et felt hvor der gøres store investeringer, politisk såvel som pædagogisk, og hvor der er brug for både kritisk diskussion og pædagogisk udvikling.

En milepæl i diskussionen af literacy er Brian Streets antropologiske studier i Iran i 80'erne, hvor han gør op med forestillingen om literacy som en »autonom færdighed« der i sig selv skulle føre til udvikling. Her argumenterer han for at literacy i stedet må forstås som en del af social praksis, *social literacies*, som i forskellige samfund og sociale grupper har forskellige former og funktioner (Street 1984). En anden milepæl er New London Groups koncept *multiliteracies*, først udgivet i *Harvard Educational Review* i 1994. Denne gruppe, som omfattede bl.a. Allan Luke og Gunther Kress, der bidrager til dette nummer af *Sprogforum*, udvidede forståelsen af literacy i lyset af gennemgribende samfundsforandringer under den »nye kapitalisme«, dels den stigende sproglige og kulturelle diversitet i en globaliseret verden, dels udbredelsen af nye (multi)medier. I dette nummer kan vi læse hvordan de nu, 20 år senere, ser på risici og udfordringer som ikke er blevet mindre, ikke mindst når det gælder digital literacy. I de øvrige artikler i dette nummer er det også tydeligt hvordan disse diskussioner har bidraget til at forme forståelsen af literacy i nordiske og danske kontekster.

Uanset hvad »barnet« kaldes, er det afgørende at fastholde, at begrebet literacy forpligter i forhold til syn på sprog, kultur og læring. Centrale begreber der knytter an til literacy, er betydningsdannelse, tegn, sociale og kulturelle aspekter, sociale praksisser, semiotik, (multi)modalitet, semiotiske ressourcer, kommunikationskontekst, sociale fællesskaber, repræsentationsformer og skrive- og skriveridentitet blot for at nævne nogle af dem som nummerets forfattere kredser om. Nogle læsere vil måske savne at der ikke er mere fokus på *biliteracy*. Det burde være en målsætning at udvikle tosprogede børn, unge og voksnes biliteracy gennem uddannelse i det moderne flersprogede danske samfund. Forskellige modersmål bør ikke kun være accepterede for så vidt at de er vejen til dansk, men som et legitimt mål og middel for biliteracy.

Vores intention med nummeret er at belyse resultaterne af tre årtiers udvikling i synet på læsning og skrivning fra blot at være betydningsafkodning og -indkodning af skriftsprog til at kunne bruge tekster i sociale, erkendelsesmæssige, kritiske og læringsmæssige sammenhænge. Dette paradigmeskifte i opfattelsen har haft gennemgribende praktiske konsekvenser for både forskning og undervisning. Vi håber med nummeret at kunne bidrage til at den sprogligt-kommunikative literacy-praksis mere og mere kan erstatte traditionel læse- og skriveundervisning i alle former for uddannelser og på alle niveauer.

I sin kronik »*Det har ikke noget med dansk at gøre*« – lidt om ekspertens rolle i medieomtaler af *multietnisk ungdomsstil* problematiserer Pia Quist